

Een erfenis, niet altijd een cadeau

Als een familielid overlijdt, ben je vaak al zo emotioneel dat je allesbehalve zin hebt in gedoe over de erfenis of familieruzies. Toch gebeurt dat jammer genoeg regelmatig – zelfs in de beste families. Waar komt dat vandaan? En vooral: hoe zorg je dat het zover niet hoeft te komen?

Tekst Manon Kluten – Foto Shutterstock

De meeste discussies rond erfenissen gaan over oude pijn. Bijvoorbeeld dat je zus of broer kansen heeft gehad die jij niet kreeg

Een overlijden van een familielid zoals een ouder of grootouder en de daaropvolgende erfenis maakt naast verdriet en gemis vaak nog heel wat andere emoties los. En dat zijn niet altijd de meest positieve. Denk aan jaloezie, teleurstelling, boosheid, angst en wantrouwen. Omdat andere broers en zussen meer krijgen bijvoorbeeld. Omdat je had gedacht dat je bij de erfenis beloond zou worden voor het feit dat je jarenlang voor je zieke moeder hebt gezorgd. Of omdat plots blijkt dat je overleden vader schulden bleek te hebben. Emoties kunnen dan al eens met je op de loop gaan. Niet verwonderlijk volgens Anouk Moors, bemiddelaar in familie zaken en voorzitter van Bemiddeling vzw (www.bemiddelingvzw.be): 'Een erfenis behoort samen met de dood tot de twee meest ingrijpende levensgebeurtenissen. Gebeurtenissen waar mensen ook nog eens heel verschillend op kunnen reageren. Voor de ene persoon gaat het leven al snel weer verder, terwijl de ander maanden of jaren bezig is om te rouwen en het verlies te verwerken. Dat heeft impact op onderliggende relaties. Vandaar dat die gebeurtenissen conflicten kunnen veroorzaken. Al gebeurt het omgekeerde ook al eens: door de dood kunnen mensen ook dichter bij elkaar komen te staan. Een erfenis is dan een eerste stap om opnieuw de dialoog aan te gaan, een excuus om weer met elkaar aan tafel te gaan zitten, omdat niemand een drempel over moet. Bovendien kan de dood op zo'n moment het inzicht geven dat het leven te kort is om met elkaar in conflict te zijn.'

Wantrouwen en geheimen

Helaas gebeurt dat niet bij iedereen. Zo is wantrouwen tussen kinderen van de overledene vaak een spelbreker. Bijvoorbeeld als een van de kinderen de financiën heeft beheerd en daarover tussen de kinderen onderling geen – goede – afspraken zijn gemaakt. Sylvie: 'Na het overlijden van mijn moeder eiste mijn broer meer uitleg bij specifieke uitgaven die ik voor haar heb moeten doen. Want behalve de zorg voor mijn zieke moeder, regelde ik ook haar financiën. Die uitgaven heb ik allemaal netjes bijgehouden en in plaats van dankbaarheid, kreeg ik er wantrouwen voor terug. Ik was echt ontgoocheld.' Een ander veelvoorkomend ingrediënt voor conflicten zijn geheimen die bij de erfenis boven water komen. Als een kind dat het financieel moeilijk heeft door de ouders wordt geholpen tijdens hun leven, en de andere kinderen ontdekken dat na hun overlijden, kan dat voor verontwaardiging en onbegrip zorgen. Nóg een veelvoorkomende factor die voor onenigheid kan zorgen: kinderen die hebben meegewerkt in een familiebedrijf. Myriam: 'Mijn zus heeft altijd in de horecazaak van mijn ouders gewerkt. Zelf voelde ik daar niks voor. Maar nu mijn ouders alle twee overleden zijn, stel ik me wel vragen bij de bijzondere positie die mijn zus binnen het bedrijf innam en wat zij financieel en materieel meer heeft gekregen dan ik.' Relationale balans Eigenlijk gaan alle discussies die met erfenissen te maken hebben over het idee dat iedereen gelijk behandeld moet worden – iets wat in de praktijk vaak niet gebeurt. Gevolg: mensen voelen zich tekortgedaan. Ook bij families waar verhoudingen zelden problematisch waren. Anouk Moors: 'Bij de dood en het regelen van de erfenis wordt niet alleen de financiële maar ook een relationele balans opgemaakt. Hoeveel is door de overledene in mij geïnvesteerd, ook op immaterieel vlak, en welke plek heb ik als kind gekregen en in welke mate klopt dat? En ook: hoe ben jij geliefd geweest? Bij het stopzetten van de relatie wordt een relationele balans opgemaakt. Bij een erfenis gebeurt dat juridisch gezien perfect, maar soms kan je toch nog het gevoel hebben dat de verdeling niet klopt. Wat ervaar jij relationeel gezien als rechtvaardig? Het is op dat vlak dat conflicten kunnen ontstaan bij een erfenis. Kom je er samen niet uit, dan kan een professionele bemiddelaar voor alle betrokken partijen tot een bevredigende oplossing komen.'

Doel van die bemiddeling bij een conflict is het met alle partijen op een evenwaardige manier bespreken en tot een oplossing komen waar iedereen zich goed bij voelt. Dat betekent ook dat alle betrokken partijen evenveel kennis en inzicht moeten krijgen over de situatie en dat er voor een deel begrip kan ontstaan zodat de relationele balans hersteld kan worden. Meestal lukt dat al met drie, maximaal vijf gesprekken. Bemiddeling kan door één of meerdere personen worden aangevraagd, maar alle partijen moeten daar natuurlijk wel mee instemmen. 'Is dat niet het geval, dan zullen we toch altijd kijken welke andere wegen we kunnen bewandelen. We geven niet zomaar op', zegt Anouk Moors. 'Zo was er ooit een conflict tussen erfgenamen dat al 24 jaar in een gerechtelijke procedure aansleepte en waar diverse advocaten zich zonder succes over gebogen hadden. Uiteindelijk hebben we het in vier gesprekken weten op te lossen. Het vraagt natuurlijk moed om een eerste stap te zetten. Maar het vraagt ook een attitudeverandering om te gaan van "ik wil winnen" naar "ik wil hier samen goed uitkomen".'

Nu spreken over later

Die bereidheid is er volgens de bemiddelaar zeker en vast. Ze is zelfs van mening dat als mensen hardnekkig bij hun standpunt blijven, ze daar ook hun redenen voor hebben. Anouk Moors: 'We kijken dan vooral naar wat mensen nodig hebben om het gesprek in te gaan. Je mag gaan voor wat je belangrijk vindt. Bemiddeling betekent zeker niet dat je altijd moet toegeven. Het betekent dat we een zo goed mogelijke oplossing gaan vinden.' Nóg beter is het natuurlijk om te zorgen dat je conflicten vóór bent. Bijvoorbeeld door bij leven je nalatenschap met je toekomstige erfgenamen te bespreken – al dan niet samen met een bemiddelaar – en vast te laten leggen bij een notaris. Nu spreken over later, over die nalatenschap en dat zo transparant mogelijk, kan veel leed voorkomen. Worden ouders zorgbehoevend, dan is het slim om met alle betrokkenen een zogenoemd zorgcontract op te stellen. Daarin zet je heel heldere afspraken onder andere over hoe de zorg en de financiën worden georganiseerd. 'Vaak wordt er al eens gezegd dat al die zaken niet zo'n vaart lopen, maar de praktijk laat dikwijls anders zien', merkt Moors op. 'Onderteken daarom samen zo'n contract en geef het in bewaring bij bijvoorbeeld een bemiddelaar of notaris.'

Als je er trouwens echt van overtuigd bent dat je bij een erfenis op méér recht hebt, doe je er toch goed aan om eerst te informeren naar je positie en of je idee wel klopt. Al kan dat bij materiële spullen al eens moeilijk zijn. Vaak is niet de geldwaarde, maar de emotionele waarde een struikelblok. 'De een kan bijvoorbeeld veel meer waarde hechten aan de trouwringen van ma en pa, terwijl de ander zich afvraagt wat die qua goud eigenlijk nog waard zijn', zegt de bemiddelaar. 'Ik herinner me ook nog een discussie die qua materiële waarde nergens over ging, maar de gemoederen danig bezighield in een familie van fruitboeren. In de nalatenschap zaten vijftien oude fruitkisten die destijds 20 frank per stuk hadden gekost. Het ereloon van de bemiddeling daarover kostte al meer dan de waarde ervan. De discussie ging dan ook niet over die kisten, maar over het gebrek aan vertrouwen in elkaar. De meeste discussies rond erfenissen gaan over oude pijn. Bijvoorbeeld over dat je zus of broer kansen heeft gehad die jij niet kreeg. Over het zwarte schaap zijn in de familie. De band die er vroeger was, daar wordt vaak naar gerefereerd. Dus kan je maar beter zorgen dat je samen met alle erfgenamen afspraken maakt voordat je komt te overlijden. Wat niet weet wat niet deert, gaat dus zeker niet op. Zo heb ik ooit met een dame en haar twee zonen de erfenis besproken. De ene zoon was alleenstaand, zonder kinderen en met een flinke spaarpot, de andere zoon had drie studerende kinderen, was getrouwd en had een gemiddeld inkomen. De moeder vertelde dat haar verstand zei dat ze haar twee zonen gelijk zou moeten behandelen, maar haar hart vond dat niet kloppen. De theorie klopte, maar in de praktijk vond ze dat moeilijk. We hebben daar alle drie open over gesproken en zijn uiteindelijk samen tot een goede oplossing gekomen. Openheid en communicatie met alle betrokkenen is daarom de beste manier om conflicten te voorkomen.'

Advies van de notaris

Vincent Lesseliers, notaris in Beveren: 'De meeste problemen die ik tegenkom hebben te maken met misverstanden zoals bij de weduwe die dacht dat ze alles zou erven van haar overleden man, de ouders die hun kinderen willen onterven terwijl dat niet kan of kinderen die al het vermogen na het overlijden van de ene ouder, naar de andere levende ouder zien gaan in plaats van naar hen. Maar ook kinderen ongelijk behandelen en schenkingen in het geheim doen, kunnen onderlinge relaties verstoren. Ook gebeurt het al eens dat iets met de beste intenties wordt geregeld, maar dat dat later juridische moeilijkheden oplevert. Zoals een vader die zijn ene kind een som geld schenkt en zijn

andere kind een huis met dezelfde waarde. Als die schenkingen niet goed op elkaar afgestemd worden, kan dat tot gevolg hebben dat het kind het huis juridisch niet kan behouden. Mensen zijn dikwijls niet goed geïnformeerd. Ga daarom naar een notaris. Elke situatie en elk gezin is anders en verdient een eigen analyse. Zeker als je bijvoorbeeld deel uitmaakt van een nieuw samengesteld gezin zonder huwelijkscontract, is het goed om te weten wat wel en niet mogelijk is. Ook een huwelijkscontract van bijvoorbeeld dertig jaar geleden laat je het best nog eens nakijken om te zien of er geen actuele aanpassingen nodig zijn.

Of misschien moet je je afvragen of een samenlevingscontract voor jou wel zo goed is. Ik heb al meegemaakt dat koppels met kinderen bij mij komen voor een samenlevingscontract en uiteindelijk besluiten om te trouwen omdat op die manier veel erfrechtzaken beter geregeld kunnen worden. Een huwelijk heeft dus ook invloed op het erfrecht. Net zoals schenkingen die je bij leven wilt doen. Ook dan geldt weer dat een bezoek aan de notaris verstandig is. Voor de kosten hoeft je het niet te laten: een testament kost ongeveer driehonderd euro en moet er niks veranderd worden aan een bestaand testament, dan is het gesprek zelfs gratis. Je kan een testament zelf maken en bijhouden, maar omdat erfrecht een complexe materie is, doe je dat beter bij de notaris, zodat de inhoud juridisch zeker klopt. Het wordt dan ook bijgeschreven in het centraal register van testamenten zodat het altijd terug te vinden is.' Voor meer informatie en een notaris bij jou in de buurt kan je terecht op www.notarissen.be.

Advies van de legal & tax expert

Inge Stiers, legal & tax expert bij ING: 'Zodra de bank op de hoogte is van een overlijden, worden rekeningen en kluizen van de overledene geblokkeerd en kunnen geen betalingen meer worden gedaan. Die blokkering dient om de belangen van alle erfgenamen te beschermen en het is een wettelijke verplichting om een correcte inning van de erfbelasting te garanderen. De bank mag de rekeningen deblokken na ontvangst van een attest of akte van erfopvolging als er geen fiscale en/of sociale schulden zijn of als die vereffend zijn. Pas dan kunnen nalatenschapstegoeden worden vrijgegeven. Mensen weten dikwijls niet dat als erfgenamen of de overledene fiscale en/of sociale schulden hebben, dat invloed heeft op de duur van de afhandeling van de erfenis. De deblokking van rekeningen verloopt immers sneller voor erfgenamen als ze hun niet-betalde belasting- en sociale schulden vereffend hebben. Het hoeft overigens niet te gaan om grote schulden: een schuld van een paar honderd euro gemeentebelasting bijvoorbeeld, heeft al invloed op dat proces. Verder wordt bij een overlijden niet alleen de rekening van de overledene geblokkeerd, maar ook die van zijn gehuwde partner. Zelfs al ben je getrouwd met scheiding van goederen. Wat wij als bank op zo'n moment voorstellen, is het openen van een bis-rekening voor de langstlevende echtgenoot, waar je een bedrag van maximaal 5000 euro op mag overschrijven van je geblokkeerde rekening. Zogenaemde bevoorrechte facturen zoals rekeningen van ziekenhuizen of begrafenisonderneming, kan je naar je bank brengen en ze vragen die te betalen van je geblokkeerde rekening. Verder is het bij ons ook mogelijk om een bis-rekening te openen op naam van de langstlevende echtgenoot voor alle tegoeden gestort na het overlijden, zoals loon, pensioen en kinderbijslag.'

Psychologies, april – mei 2020

<http://www.psychologies.be/nl/erfenis-altijd-cadeau/>